

*Кечеджі О. В.,**старший викладач кафедри перекладу**ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»*

СЛОВОТВОРЧА АДАПТАЦІЯ ЕТИМОЛОГІЧНО-ГЕТЕРОГЕННИХ ЛЕКСЕМ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Статтю присвячено аналізу головних аспектів словотворчої адаптації лексичних одиниць іншомовного походження в сучасній англійській мові. В роботі обґрунтовано, що вокабуляр сучасної англійської мови постійно знаходиться в стані розвитку як кількісному, так й якісному. Це зумовлено в першу чергу тим фактом, що англійська є мовою крос-культурної комунікації. В статті проаналізовані роботи сучасних науковців, які розглядають питання щодо збагачення мов завдяки знаходженню до їх вокабулярів лексичних одиниць іншомовного походження. Висвітлено способи збагачення лексичного складу мови-реципієнта та узагальнено фактори засвоєння лексем іншомовного походження системою англійської мови. Актуалізовано, що розгляд збагачення словникового складу мови-реципієнта порушує ряд питань щодо пристосування етимологічно-гетерогенних лексем до системи словотвору англійської мови.

В роботі узагальнено тлумачення словотворчої адаптації щодо лексем мов-донорів. Було проаналізовано, класифіковано та виокремлено найбільш продуктивні словотворчі засоби. Джерелом емпіричного матеріалу слугували електронні періодичні англомовні видання, оскільки саме вони швидко реагують на будь-які лексичні інновації. З'ясовано, завдяки чому виявляється словотворча адаптація етимологічно-гетерогенних лексем. Проаналізовано словотвірні моделі, які маркувалися найбільшою продуктивністю, класифіковано їх за частотністю використання та галузями суспільного життя. Особлива увага приділялась дериватам, які формують словотвірні гнізда та ланцюжки. Встановлено, що лексичні одиниці іншомовного походження, які функціонують у словотвірній системі англійської мови, є повністю або частково адаптованими.

Підсумовано, що найбільш продуктивними виявилися словотвірні моделі за участю іменника та прикметника та їх здатності утворювати деривати за аналогією. Дійдено висновку, що утворення словотвірних гнізд та ланцюжків відбувається на базі мотивуючої основи-запозичення та, головним чином, відбивають реалії, які пов'язані з релігійними рухами, політикою, історією та географічними назвами. Встановлено, що трапляються випадки поєднання словотвірної гнізда з ланцюжком та утворення доволі неоднорідної складної конструкції.

Ключові слова: словниковий склад, лексична одиниця, словотвір, похідні, мова-донор, мова-реципієнт, іншомовні лексеми, словотвірна модель, деривати.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Будь-яка мова є важливим інструментом спілкування. Насамперед це стосується англійської мови оскільки саме вона протягом останніх десятиліть та на сучасному етапі зокрема, є мовою міжнародної комунікації. Лексика англійської мови дуже наси-

чена та виразна не лише завдяки її оригінальним власномовним словам, а й словам, запозиченим з інших мов. Запозичення є наслідком культурного контакту між мовними світовими соціумами. Запозичення лексичних одиниць відбиває розвиток мови, що покращує спілкування та є перманентним явищем. Велика кількість іншомовних лексем «прийняла участь» та стала джерелом сучасного складу англійського вокабуляру.

Процес запозичення є складним і включає багато етапів. Лексичні одиниці при переході з однієї мови до іншої пристосовуються до норм мови-реципієнта. Іншомовна лексема часткового або повно пристосовується до фонетичним, графічним, морфологічним стандартам мови-реципієнта та її. Ступінь засвоєння запозичень залежить від кількості факторів: групи мов, способів запозичення, частоти використання, періоду тощо. Однак одним із головних показників пристосування лексем мови-донора до системи мови-запозичувача є участь етимологічно-гетерогенних лексичних одиниць в системі словотвору мови-реципієнта. Словотворча активність іншомовних лексичних одиниць є невід'ємною ознакою та підтвердженням їх адаптації у системі мови-запозичувача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні лінгвісти визнають, що розвиток та збагачення словникового складу англійської мови відбувалося та й досі відбувається не тільки та не стільки за рахунок надходження до її словникового складу етимологічно-гетерогенних лексем, а головним чином за рахунок своїх внутрішніх ресурсів й, головним чином, за рахунок словотвору за участю лексем мов-донорів. Розгляд питань, які торкаються процесу словотвору, можна зустріти у роботах багатьох науковців: Г.Б. Антрушина, С.П. Бевзенко, Л.Г. Верба, А.В. Головня, Е.М. Дубенець, Ю.А. Жлуктенко, Ю.А. Зацний, С.Ю. Кремзикова, М.І. Мостовий, І.С. Улуханов, М.М. Шанський тощо. Деякі науковці розглядають загальні питання словотвору, інші концентрують увагу на певних мовах, або питаннях та етапах розвитку мови. Однак маємо наголосити, що не зважаючи на численну кількість праць, присвячених словотвору сучасної англійської мови та враховуючи постійний розвиток процесу словотвору та словотворчої адаптації запозичених лексичних одиниць у англійській мові, існує певне коло питань які потребують постійного їх вивчення, розгляду та аналізу, що, в свою чергу, й визначає актуальність нашого дослідження.

Формування мети статті. Метою статті є аналіз прикладів словотворчої адаптації лексем мов-донорів в системі сучасної англійської мови. Матеріалом дослідження слугували англомовні електронні інтернет видання. **Об'єктом дослідження** – етимологічно-гетерогенні лексичні одиниці сучасної англійської мови, а предметом – адаптація зазначених лексем до словотворчої системи мови-реципієнта.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з визначення «словотвору» різними науковцями, які трактують його як утворення нових лексичних одиниць за допомогою словотворчих засобів певної мови для збагачення її словникового складу, під «словотворчою адаптацією» розуміється здатність лексичних одиниць іншомовного походження утворювати похідні за допомогою словотворчих засобів притаманних мові-реципієнту [1, с. 10]. Ця активність виявляється у пристосуванні запозичених мовних одиниць до словотворчої системи мови-запозичувача.

Проаналізувавши словотворчі засоби, що надають лінгвісти, вважаємо доречним виокремити головні, а саме, найбільш продуктивні: афіксальний; префіксальний; суфіксально-префіксальний; аббревіація; редеривація (зворотній словотвір); конверсія; утворення складних слів [2, с. 25–53].

Фактичний матеріал, для аналізу словотворчої адаптації іншомовних лексичних одиниць, було обрано нами із друкованих видань різних англомовних соціумів. На нашу думку, саме ЗМІ є показником сучасної та найбільш об'єктивної картини пристосування запозичених лексичних одиниць щодо словотворчої діяльності у англійській мові, тому що періодичні видання швидко реагують на будь-які зміни у словниковому складі мови.

Словотворча адаптація запозичених одиниць виявляється, насамперед, у здатності утворювати похідні (деривати) за аналогією та згідно словотворчих засобів, притаманних мові-реципієнту, або завдяки формуванню нових словотворчих моделей, і, як наслідок, утворення словотвірних гнізд та ланцюжків. Ступінь даного виду адаптації відбивається у статистичному еквіваленті, а саме, у наявності не одного, а цілого ряду похідних, утворених на основі мотивуючого запозичення.

Процес словотвору, за участю іншомовних лексичних одиниць, показує дуже різноманітну та насичену систему словотвірних моделей, серед яких найбільш продуктивними виявилися наступні:

1. **N + Adj > Adj:** Beijing > Beijing-picked, EU > EU-wide, Europe > Europe-wide, fraud > fraud-free, Guangdong > Guangdong-based, Shiite > Shiite-dominated, Taliban > Taliban-allied тощо.

*It's not the first time a **Europe-wide** newspaper has been attempted, by the way. British media baron Robert Maxwell tried a similar feat in the 1990s* [3].

2. **N + N > N:** Euro > Euro-zone (Eurozone), Euro > Eurotunnel, Ottoman > Ottoman-era, Triad > Triad-fighter, Triad > Triad-style.

*A ruthless **Triad-style** gang implicated in at least 15 violent crimes, including kidnaps and brutal assaults, is being linked to the murder of a young Chinese couple in Newcastle last month* [4].

3. **N + -an > Adj:** Austria > Austrian, Europe > European, India > Indian, Mexico > Mexican, Tibet > Tibetan.

*Regional **Tibetan** Youth Congress of Toronto (RTYC of Toronto) organised a protest against the Chinese authorities' collecting a mass DNA from Tibetans crossing Tibet, even from five-year-olds, on September 14, 2022, at Old City Hall, Toronto, Ontario, Canada* [5].

N + -ism > N: Buddha > Buddhism, Islam > Islamism, Judah > Judaism, Nazi > Nazism тощо.

*It was a reminder of the huge impact **Buddhism** has had in the west as a set of ideas that has flowed far beyond the limits of who belongs to a Buddhist group or has a formal practice* [6].

N + -ist > N (7,07%): Baath > Baathist, Buddha > Buddhist, clarinet > clarinetist, Islam > Islamist, Jihad (n.) > Jihadist тощо.

Music Department Events Calendar The Amherst College Department of Music presents **clarinetist** Tony Brackett in a **FREE** concert. Seating is open to the public and by general admission [7].

5. **N + N > Adj:** czar > war-czar, mafia > mafia-style тощо.

*The Daily Express has been ordered to pay £35,000 in damages plus costs to a Bulgaria-based businessman it accused of "**mafia-style lawlessness**"* [8].

Найбільш численною виявилася модель за участю твірної основи та словотвірного афікса або префікса, але високий відсоток продуктивності, тобто утворення цілого ряду похідних, показали моделі тільки із словотвірними афіксами **-an, -ism, -ist**. Модель 'слово-слово' (складне слово), згідно нашим спостереженням, не дуже велика за кількістю різновидів: **N + Adj, N + N**, але показала найбільший відсоток продуктивності, тобто похідних. Найменший показник у аббревіації.

Як показують приклади запозичених лексичних одиниць, які є мотивуючими у словотворчій діяльності мови-реципієнта, на сучасному етапі, найбільшу продуктивність показують моделі словоскладання, а не 'твірна основа + афікс' (згідно наведеної вище класифікації словотворчих засобів). Підтвердження наших спостережень ми знаходимо також у роботах науковців, які зауважують, що «модель 'твірна основа + афікс' не є універсальною, оскільки існують інші способи утворення похідних слів...» [9, с. 64].

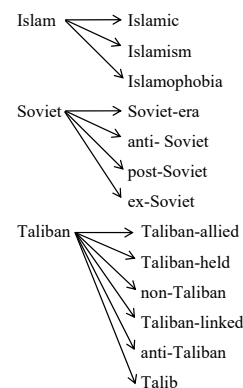
Аналіз словотворчої адаптації запозичених лексичних одиниць, дозволив виявити нам модель 'твірна основа мінус афікс', що не є нормою для словотворчої системи англійської мови. Однак, цей засіб словотвору має доволі високий статистичний показник: Afghanistan > Afghan, Europe > Euro, Taliban > Talib, Thailand > Thai.

*The **Thai** Baht hit 37 to the US\$ late afternoon on Friday despite the nearly US\$ 19 billion that was reportedly used by the BoT to defend the **Thai** currency* [10].

На нашу думку, це вказує на те, що мова є «живою» системою де спостерігаються постійні зміни та розвиток у будь-якій її підсистемі, на факт наявності словотворчих лакун, а також на нові кореляції між мотивуючим та дериватом.

Окрім моделей, важливою умовою словотворчої адаптації іншомовних лексичних одиниць у мові-реципієнта, є процес утворення словотвірних гнізд та ланцюжків на базі мотивуючої основи-запозичення. Ми вважаємо, що саме ці складники словотвору надають більш повну картину пристосування лексичних одиниць іншомовного походження до системи мови-реципієнта, тому що вони вважаються «основними одиницями словотвірного рівня» [9, с. 106].

Нами було зафіксовано значну кількість словотвірних гнізд, утворених на базі мотивуючого іншомовного походження. Наведені приклади вказують на доволі активний словотворчий процес запозичених лексичних одиниць. Найбільшу продуктивність за кількістю дериватів, показали лексичні одиниці, що відбивають реалії, які пов'язані з релігійними рухами, політикою та історією.

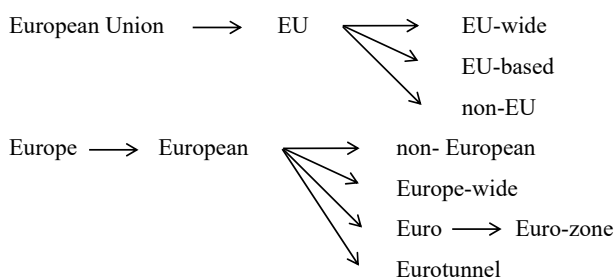

Наступним важливим процесом словотворчої адаптації іншомовних запозичень є утворення словотвірних ланцюжків, які відбивають послідовність та ступінь умотивованості похідних, тобто утворення більш складних лексичних одиниць. Корпус нашої вибірки свідчить, що найбільшого ступеня мотивованості, а саме – другого, досягли мотивуючі запозичення, які пов'язані з географічними назвами:

Afghanistan → Afghan → Afghan-international
 Burkina Faso → Burkina → Burkinable
 European Union → EU → EU-wide
 Europe → European → non-European
 Europe → Euro → Euro-zone

Однак, згідно нашим спостереженням, словотвірні ланцюжки показують нижчу частотність та продуктивність ніж словотвірні гнізда. Ми схильні вважати, що це відповідає дійсності, оскільки словотвір із мотивуючими іншомовного походження, носить ієрархічний характер, що більш властиво словотвірним гніздам. Але, з часом, якщо запозичені лексичні одиниці стануть загальноживаними, ситуація може змінитися і словотвірні ланцюжки можливо збільшать ступінь мотивованості дериватів та покажуть високий відсоток продуктивності.

Трапляються випадки коли словотвірні гнізда та ланцюжки об'єднуються між собою, створюючи таким чином доволі неоднорідну складну конструкцію. Ми пропонуємо називати її «багаторівневим словотвором», або «багаторівневим деревом»:

У наведених прикладах спостерігаються несинхронічні відносини похідності. Так, деякі словотвірні гнізда у багаторівневому словотворі показують свою закритість. Інші, утворені на базі того самого мотивуючого, продовжують низку дериватів більш складними лексичними одиницями. Якщо, на нашу думку, мотивуючі були б власномовного походження, то, в такому випадку, можна було стверджувати про закриті рівні у багаторівневому дереві, тобто такі, що містять вичерпаність процесу словотвору і вважаються повними. Але, ми схильні вважати, що не можна з упевненістю стверджувати про закритість деяких ланок багаторівневого дерева з мотивуючою іншомовного походження. На нашу думку, у деяких випадках ці лакуни можуть бути тимчасові, тому що, як показують наведені приклади, в системі англійської мови відбувається активний процес словотворчої діяльності іншомовних лексичних одиниць. Підтвердження нашого припущення ми знаходимо у статті Т.М. Рудакової, яка зауважує, що «якщо спочатку запозичене слово ще не встигає утворити похідних слів, то з часом кількість новоутворень на його базі зростає досить інтенсивно» [11, с. 176].

Згідно із результатами наведених прикладів, на сучасному етапі, найбільшу кількість дериватів з'являється від похідних іншомовного походження які відбивають політичні, економічні та культурні відносини між представниками різних країн та етносів, а також співвідносяться із важливими подіями у світі.

Словотворча «діяльність» іншомовних лексичних одиниць у системі мови-реципієнта свідчить, що «мовні системи не тільки співіснують, але і взаємодіють, проникають одна в іншу, нашаровуються одна на іншу, постійно виявляють все нові комбінаторні можливості ...» [12, с. 9]. Враховуючи цей факт, можна зауважити, що словотвір, за участю лексичних одиниць іншомовного походження, відбиває динамічний процес словотвору у мові-запозичувачі та надає можливості для виявлення нових факторів, закономірностей та механізмів цього процесу, навіть, якщо вони не є нормою для словотвору англійської мови.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Підводячи підсумок, можна зазначити, що іншомовні лексичні одиниці, які функціонують у словотвірній системі англійської мови, є повністю або частково адаптованими. Наша думка ґрунтується на зауваженнях, що повністю адаптованими вважаються лексичні одиниці іншомовного походження, «які відповідають всім морфологічним та орфографічним нормам мови-запозичувача, або ті, що зафіксовані англословними лексикографічними виданнями. Однак це не є універсальним показником адаптованості, тому що (якщо взяти до уваги весь корпус запозичених лексичних одиниць) в англійській мові існує багата кількість запозичень, які зафіксовані словниками, але не приймають участі у словотворі. У той самий час, інші лексичні одиниці іншомовного походження ще не знайшли свого місця у лексикографічних виданнях, однак показують активну діяльність у системі мови-реципієнта.

Перспективою подальшого дослідження вбачаємо аналіз словотвору сучасної англійської мови за участю корпусу дериваційних елементів певних груп мов-донорів.

Література:

1. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови. Харків : Основа, 1993. 256 с.
2. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця : НОВА КНИГА, 2003. 160 с.
3. Adam Taylor. We Can't Work Out If This Plan To Launch A Europe-Wide Newspaper Is Great Timing Or Terrible Timing. June 22, 2012. URL: <https://www.businessinsider.com/we-cant-work-out-if-this-plan-to-launch-a-europe-wide-newspaper-is-great-timing-or-terrible-timing-2012-6> (дата звернення 27.08.2022).
4. Mark Townsend. Triad killings link to 15 brutal crimes. September 21, 2008. URL: <https://www.theguardian.com/uk/2008/sep/21/ukcrime.china> (дата звернення 27.08.2022).
5. Yangchen Dolma. Tibetans in Toronto Protest Against the Chinese Government's Collection of DNA from Tibetans. The Tibet Post. 15 September 2022. URL: <https://thetibetpost.com/en/news/43-international/7419-tibetans-in-toronto-protest-against-the-chinese-government-s-collection-of-dna-from-tibetans> (дата звернення 29.08.2022).
6. Rebecca Solnit. How Buddhism has changed the west for the better. The Guardian. February 8, 2022. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/feb/08/buddhism-thich-nhat-hanh-death> (дата звернення 03.09.2022).
7. Music Dept. Lesson Instructor Recital: Tony Brackett, Clarinet. Greenfield Recorder. September 09, 2022. URL: <https://www.recorder.com/Events#!/details/Music-Dept-Lesson-Instructor-Recital-Tony-Brackett-Clarinet/10845424/2022-09-09T19> (дата звернення 19.09.2022).

8. Owen Amos. Express Newspapers to make payout over 'mafia' libel. February 4, 2009. URL: <https://pressgazette.co.uk/express-newspapers-to-make-payout-over-mafia-libel/> (дата звернення 10.09.2022).
9. Снікєєва С. М. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови : монографія. Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2006. 302 с.
10. Narudon Daisachulshu. Update – Thai Baht hits 37 Baht/US\$, as BoT defends its use of \$19 billion in defending the currency. September 16, 2022. URL: <https://www.thaienquirer.com/44229/thai-baht-heads-to-near-37-baht-us-as-bot-defends-its-use-of-19-billion-in-defending-the-currency/> (дата звернення 15.09.2022).
11. Рудакова Т. М. Англомовні запозичення на сучасному етапі розвитку лексичного складу мови українських засобів масової інформації. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства* : зб. наук. праць. – Ч. II : Вип. 3. Хмельницький : ХНУ, 2007. С. 174–177.
12. Маковский М.М. Системность и асистемность в языке: *Опыт исследования антиномий в лексике и семантике*. Изд. 2-е, стереотипное. М. : КомКнига, 2006. 216 с.

Kechedzhi O. Word-forming adaptation of etymologically heterogeneous lexemes of the Modern English language

Summary. The article has been devoted to the analysis of the main aspects of word-building adaptation of loan lexical units in Modern English. The paper substantiates that the vocabulary of modern English is constantly in a state of development both quantitatively and qualitatively. First of all it's due to the fact that English is the language of cross-cultural communication. The article analyzes the works of modern scholars who consider the enrichment of languages by lexical units of foreign origin in their vocabulary. The methods of enriching the vocabulary of the recipient language are highlighted and also the factors of using lexemes of foreign

origin by the English language system are generalized. It has been updated that consideration of the enrichment of the recipient language's vocabulary raises a number of issues regarding the adaptation of etymologically-heterogeneous lexemes to the word-formation system of English.

The paper summarizes the interpretation of word-formation adaptation in relation to the lexemes of donor languages. Word-formation tools were analysed and classified, and the most productive ones were singled out. The source of empirical material was electronic English-language periodicals, as they are the ones that respond quickly to any lexical innovations. The word-formation adaptation of etymologically-heterogeneous tokens has been found out. It was analysed word-forming models that were marked by the highest productivity. They are classified according to frequency of use and spheres of public life. Particular attention is paid to derivatives that are word-forming nests and chains. It is established that lexical units of foreign origin, which function in the word-forming system of the English language, are fully or partially adapted.

It is concluded that the most productive word-forming models are with the participation of nouns and adjectives and also their ability to form derivatives by analogy. It was concluded that the formation of word-forming nests and chains was based on a motivating basis-borrowing and mainly reflects the realities associated with religious movements, politics, history and geographical names. It has been established that there are cases of combining a word-forming nest with a chain that form a rather inhomogeneous complex structure.

Key words: vocabulary, a lexical unit, word formation, derivatives, a donor language, a recipient language, foreign lexemes, a word formation model, derivatives.